

ПОЛІТИКА І КУЛЬТУРА: ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ

Неділько К. П., к.філос.н., доцент

Демократизація суспільного життя, зміцнення державницьких засад на українських теренах ставить нові підвищені вимоги до якісних характеристик політичного супроводу цих складних багатомірних процесів. Йдеться зокрема про зрослу уваги до політико-культурних чинників політичного буття як бази ефективних перебудовчих процесів.

Актуалізація цієї проблематики політичного життя викликається перш за все тим, що нині саме *в цю сферу політики зміщується вектор дієвості політичного впливу*. При цьому слід виходити з того, що саме культурний простір часу справляє нині вирішальний вплив не лише на змістовні відмінності політичного процесу, його структурно-інституційну будову, але й диктує його форми, стиль, визначаючи тим самим в сукупності саме політичне обличчя сьогодні.

Відомо, що політична культура досить складна, всеохоплююча характеристика політичного процесу. Вона чи не єдина в політології, що пов'язана з органічним відтворенням сутності механізмів взаємодії політичної свідомості (з усіма її складовими) та політичної поведінки в усьому розмаїтті її проявів. Ідеться не лише про змістовні характеристики світу політичного, але й про те, що суттєво виявляє себе в оцінці організаційного потенціалу останнього.

Сучасна актуалізація цієї сфери політичного життя викликається значними складнощами становлення демократичної політичної культури на українських теренах, особливо у зв'язку з актуалізацією проблем конституційної реформи в Україні, більш чіткому визначенні політико-державного устрою країни. Сукупність цих важливих суспільно-політичних проблем, що постали перед Україною на новому етапі її незалежного існування немов би в дзеркалі відтворюється в досить складній багатозначній проблемі формування новітньої сучасної політичної культури. Саме в цій сфері політичного життя сконцентрована вся проблематика питань подальшого політичного розвитку країни.

З іншого боку питання формування нового демократичного типу політичної культури є досить своєрідне явище. Воно не може бути введено черговим указом Президента, чи законами, що приймає Верховна Рада. Політична культура формується роками, всім укладом життя суспільства, торуючи складний шлях соціально-політичних перетворень. Адже політична культура знаходиться в ряду таких системних визначень політики як політична система, політичні відносини тощо.

Звичайно, в теоретичному сенсі розуміння сутності політико-культурного творення слід шукати в особливостях взаємодії політики і культури як двох основних складових цього досить своєрідного явища суспільного життя. Та разом з тим не буде великим перебільшенням якщо проблему формування політичної культури визначити як одну з так званих «вічних» проблем політики, оскільки вона твориться не як миттєвий акт, а як неперервний процес.

Принагідно відзначимо, з цього приводу що сама по собі проблема культурних чинників політичного розвитку не нова. Вона дещо усвідомлювалась вже батьками-засновниками політичних наук Аристотелем та Платоном. Останній, як відомо, визначав *політику як мистецтво жити разом*. Тож, як бачимо, в цій класичній формулі досить певно висловлена сутність політико-культурних взаємин.

Наступним важливим кроком в дослідженні сутності взаємодії політики і культури стало науково обгрунтоване відкриття американських вчених Г. Алмонда та С. Верби, які відзначили політичний феномен цієї взаємодії загальновідомим нині поняттям політичної культури. Саме з цих часів *явище політичної культури гармонійно увійшло в політичний контекст*, плідно «запрацювало»; не лише в політичній, а і в практичній сфері світу політичного, спонукаючи подальший розвиток цього перспективного напрямку знань про політику.

Тому намагання усвідомити дійсну роль культурологічного чинника політичного впровадження складають і до сьогодні основну увагу дослідників та практиків. Не можна оминати з цього приводу і ряд *досить застережливих суджень* зокрема українських куль-

турологів, які дещо критично висловились саме щодо культурної складової політичного процесу. Так, скажімо, відомий український культуролог І. Дзюба, виступаючи на всеукраїнській конференції з питань функціонування політичної культури, зокрема, зауважив: «Політика і культура - поняття не дуже згідливі між собою, і в чомусь навіть взаємно виключаються. Адже культура орієнтується насамперед на мораль, а політика - виходить з інтересів суспільної групи». І хоча далі автор намагається віднайти певні зони дотику цих сфер суспільного життя та все ж вбачає в цьому здебільшого лише «облагороджуючий вплив політики на культуру», досить чітко відзначивши, що: «...Жодна культура не є поза політикою».

Подібну позицію щодо сутності політико-культурологічної взаємодії відстоює і інший не менш відомий український культуролог кінця ХХ століття Ю. Шерех, який, в свою чергу, визначив політичну культуру як «культурний рівень політичного проводу». І хоча тут, як бачимо, оцінки цього явища звучать дещо певніше, та все ж вони досить загальні, щоб скласти дійсну уяву про реальний стан справ в цій галузі суспільно-політичних відносин.

Такі тлумачення та оцінки дійсної ролі політичної культури в системі політико-творчих процесів можуть бути цілком слушними і зрозумілими з огляду на те, що спершу самі автори цієї ідеї оцінювали це явище з позицій *переважно емоційно - орієнтаційного ефекту* політичного впливу.

Нині ж, коли маємо значний досвід практичного спостереження та політичної аналітики функціонування політико-культурних засад, стає цілком очевидним, що *політична культура* - то не просто певний культурологічний супровід політичного процесу, а *одна з важливих органічних складових політики*. Нині маємо всі підстави свідчити, що політичній культурі по праву належить чільне місце в системі знань про політику, оскільки саме в ній вдало «монтується» широка палітра досить складних та своєрідних за взаємовпливом стосунків між політикою і культурою.

Культурне середовище справляє значний вплив на характер та формотворчі властивості політичного процесу. Ефективність цієї взаємодії саме і фіксується в політології поняттям політичної культури.

Політична культура в повному об'ємі характеризує культурологічну природу політики. В ній в концентрованій формі відтворюються сучасні характеристики гуманітарного виміру політики, уособлюється культурологічний зміст політичних реалій сьогодення.

В політичній культурі здебільшого концентруються уявлення людей про гуманітарну природу влади, дієвість арсеналу засобів відповідного політико - технологічного впровадження.

Подібно до осевого стрижня культура буквально перетинає живе тіло політики, охоплюючи своїм благотворним впливом не лише тематичну спрямованість, змістовні наголоси сьогодення, але й в значній мірі впливає на вибір самого політичного інструментарію.

В цьому сенсі політична культура виступає певним узагальнюючим показником взаємодії політики і культури. *Політична культура структурно об'єднує три визначальних складових політичного процесу: політичну свідомість, політичний досвід та поведінкові оцінки політичного життя.*

Адже це ті системотворчі одиниці, що в своїй єдності забезпечують стабільне й ефективне функціонування політичної системи суспільства, її інститутів то організацій, всього складного багаторівневого механізму володарювання. Інакше кажучи, *політична культура являє себе як найбільш емка, об'єктивна характеристика всього багатобарв'я політичних процесів, що цілком певно засвідчують ступінь їх відповідності культурній парадигмі часу.*

Якщо за Р. Такером під культурою розуміти узвичаєний спосіб життєдіяльності суспільства, то політична культура в цьому сенсі, виглядає не інакше як *всезагальний спосіб існування самої політики.* Отже, за таких умов маємо стверджувати, що *політична культура є не всезагальна атрибутивна системна характеристика. Інакше кажучи, жодної політики поза політичної культури просто не існує.* Йдеться лише про певний рівень її впровадження, що саме і визначатиме ступінь її (політики) прийнятності та впливу.

Культурна підпорядкованість, духовна наснага - подова властивість політики. В цьому найвища сутність політичної культури. Адже саме рівень політико-культурної відповідальності політичного вчинку має по суті визначальну роль в оцінці дієвості суспільно політичної взаємодії.

Політична культура - то своєрідний гуманітарний космос, що відтворює все розмаїття взаємодії людини і влади та промовисто виявляє себе в системі політичного виховання, живучості політичних традицій та в кінцевому рахунку визначає ступінь політичного розвитку країни.

Політична культура - то дійсний момент істини в усвідомленні власне сутності політичної процесуальності крізь призму культурних реалій часу, тобто політична культура розуміється не тільки як результат, але як власне і сам процес.

Тож політична культура з цих методологічних позицій розуміється як своєрідний «матеріальний субстрат» культурного осердя політики.

Як цілком слушно відзначив відомий дослідник Л. Дитмер, *в політичній культурі зосереджено все те, що власно належить культурі в царині політики.* Культурологічна адекватність політичного впливу слугує виразним показником дієвості змістовно-інституціональних, політико-технологічних чинників політичного процесу, що виявляють себе в поведінкових актах політичної діяльності. Усвідомлення такого стану політико-культурних взаємостосунків дає підстави стверджувати, *що саме на перетині політики і культури як двох споріднених сфер суспільного життя слід шукати відповіді на численні проблеми політико-управлінського та політико-виховного впливу, в цілому вибудовувати механізми ефективної політики.*

В аналізі проблем сутності взаємодії політики і культури не можна оминати і світ біосоціального середовища, що теж промовисто свідчить про особливості політико - культурного перетину на рівні емоційно - чуттєвого світосприйняття політичних реалій часу. Відомо, скіль значущими в політиці характеризуються політичні настрої, симпатії та антипатії, що віддзеркалюють почуттєвий світ людності, мають значний вплив на саму політичну поведінку.

Загальноновизнаним вважається, що політична культура нації в значній мірі відтворює в собі особливості її політичної ментальності, специфічні риси політичної психології, тобто всього того, що складає фундаментальні підвалини всієї будови світу політичного.

Глибинність сутнісних особливостей політичної культури як значного суспільно - політичного явища пов'язана з тим, що вона в собі суттєво відтворює певні ментальні риси українського етносу, що в свою чергу справляє неабиякий вплив на всю систему світосприйняття, поведінкові реакції, зокрема на політичні вчинки, тексти, емоційні, почуттєві стосунки. Як відомо, політична ментальність нації доволі тривка категорія і вона досить активно «працює» в системі формування політичних уподобань особистості, соціальних груп та певних прошарків населення. Вона завжди латентно виявляє себе в політичному процесі, в актах політико - культурного творення.

Культурна складова, оздоблена рисами української політичної ментальності, органічно вплетена в структуру політико - владних відносин і відтворюється на поверхні в явищі політичної культури українства, певних соціально - вікових, освітніх спільнот, органічно вписується в політичний простір, стимулюючи певні дії, оцінки, наміри.

З огляду на означені механізми функціонування, політична культура має бути узагальнюючою характеристикою *культури політичної взаємодії*, що забезпечує в свою чергу оптимальність сутнісних впливів, творить, скажімо, єдність слова і діла. Словом, політична культура на цьому тлі виглядає як цілком усвідомлений процес (акт) занурення політики в безмежний світ культури, де найбільш певно і предметно віддзеркалюються складні неоднозначні змістовні, інституціональні та поведінкові метаморфози політичного життя.

Так дещо схематично можливо уявити собі сутність таких соціально - політичних явищ як політична довіра, клімат взаєморозуміння тощо.

В якості інтегративної характеристики політичного процесу *політична культура стимулює такі важливі його похідні як зміст та рівень політичної участі, правової, електоральної культури, культури політико-технологічного забезпечення* політичного впровадження тощо. Таким чином, сутність політико-культурного творення стає зрозумілою як певна відповідність політичного процесу в суспільстві культурним реаліям часу.

Примітно, що характер цієї відповідності взаємодії політики і культури досить влучно формулюється відомим постулатом про те, що політика не може бути ліпшою за культуру. В цій констатації для нас важливими видаються два сутнісних аспекти. По-перше, цим засвідчується спорідненість цих двох складових суспільного життя і по-друге, цілком певно визначається характер, ступені їх взаємозалежності. Культура як методологічний чинник політичного впливу формує певну ауру політичної інтеракції, надаючи їй наснагу на вході та прийнятність і дієвість на виході.

Підсумовуючи сутність такої взаємодії двох по суті рівнозначних складових отримуємо можливість сформулювати певну корелятивну закономірність цих політико-культурних взаємин, *якщо у кожній культурі своя політика, то у кожній політики своя культура*. З цього слід виходити при подальшому аналізі особливості взаємодії їх сутностей.

Разом з тим слід зазначити, що таку формулу взаємодії політики і культури не слід абсолютувати, оскільки, як бачимо, йдеться про дещо рівновеликі величини як за силою впливу, так і за предметною сферою. Так, скажімо, *політика не є силою, що лише підпорядковується культурним впливам. Більше того, вона володіє досить значним потенціалом зворотного впливу на культуру. Щоправда, тоді цей процес визначається як культурна політика*.

В політичній культурі як системній характеристиці політики відтворюються культурні відповідники всіх складових політичної процесуальності, що формуються та закріплюються в політичній свідомості людей. *Політична культура як об'ємна характеристика стану політичної свідомості досить певно віддзеркалює людяність політики, міру її гуманістичності*. Політична культура як відносно самостійна галузь політичного знання відтворює переважно сутнісний зміст, інституційні та поведінкові особливості культурного впливу на політичний процес, представляє здебільшого узагальнену характеристику цієї взаємодії, що повсяк час відбувається та знаходить певне відлуння в політичній свідомості. Стосовно самих культуральних впливів на політичний процес сутнісним видається розуміння того, що *політика в певному сенсі завжди і в усьому усвідомлюється як певна культурологічна*

калька свого часу. Саме політична свідомість слугує відправним пунктом процесів політико-культурного творення. Досягнутим в цій сфері слід вважати лише те, що сприйнято і закріплено на рівні політичної свідомості людини, певного соціального прошарку населення. Саме *політична культура* в цьому сенсі розуміється як *певна політологічна адаптація* до навколишнього середовища, діалектичний процес взаємодії політичної свідомості в культурному просторі часу.

За цих умов видається цілком слушним розуміння того, що *рівень політичної культури є цілком підставним з рівнем політичної свідомості*, притаманним певним зпівставним групам, громаді. А сама політична свідомість при цьому слугує тим містком, що корелює стосунки взаємодії політики і культури.

Культурологічну базу політики складають, як відомо, такі її невід'ємні сутності політичного процесу як влада, певна система цінностей, політична ідеологія, символічний ряд, сама інституціональна будова політичної системи, значний арсенал політико-технологічних засобів функціонування. Все це в значній мірі складає не лише каркас світу політичного, але й безпосередньо на пряму пов'язано з його культурним осердям. Йдеться, як бачимо, про ведучі засадові елементи політичної процесуальності, що становлять базові характеристики політичної взаємодії людських спільнот, їх ставлення до влади та відповідно влади до людей.

Політика все більше усвідомлюється як явище, що має яскраво виражену культурологічну природу, оскільки йдеться перш за все про сукупність політико - владних відносин як базову характеристику формування та функціонування людських спільностей, або як ще кажуть великих груп людей, організацію їх колективних зусиль по становленню української державності в даному конкретному випадку.

Політична влада в її соціальному вимірі є тим єднальним ланцюгом, що ріднить політику і культуру. Адже давно відомо, що саме *культуроемість владного посылу визначає в кінцевому рахунку ефект його дієспроможності.* А політична культура в цьому сенс, відтворює в собі, сутнісний зміст політико-творчого потенціалу влади. І якщо політика – це вчення про владу, то культура в

цьому сенсі є вчення про міру цієї влади, ступінь її гуманістичної спрямованості.

З огляду на особливу роль та привабливість такого підходу до аналізу політичної дійсності *вітчизняній політичній історії відоме також визначення політичної культури як внутрішньої духовної конституції, адже лише спираючись на неї стають можливими значні демократичні перетворення* і не лише в царині політичних відносин, а й в галузі соціально - економічного розвитку країни.

Саме культурний фактор політичної дії, усвідомлення його присутності підсилює владний потенціал політичних змагань, формує внутрішні механізми, що спонукають бажані дії, впевненість в їх невідворотності. Якщо політика характеризується як владна категорія, то її культурний відповідник в цьому контексті слугує рівнем гуманізації владного посилу і тим самим визначає міру його світосприйняття, а отже - дієвості.

Владний потенціал політико-культурних процесів виглядає нині не лише як певна теоретико - прикладна розвідка, а як реально існуюча політико-творча реальність. Йдеться зокрема про те, що, скажімо, в Англії, де на відміну від багатьох інших країн світу взагалі не існує конституції, а її владно-установчі функції заміщуються лише рядом законодавчих документів, прийнятих в різні часи та традиційною політичною культурою [2, с. 179].

Культурна парадигма часу справляє свій визначальний вплив на політичний дискурс, скеровує направленість політико-структурних інновацій, маятник ліво-правих коливань.

Звертаючись до змістовних сутностей політичного простору, ми безпосередньо вступаємо в барвистий світ духовного-світоглядних властивостей політики, маючи на меті спробу виокремити зокрема роль політичної ідеології, що слугує по суті мотиваційною базою політичної діяльності.

Нині вже загально визнаною є констатація щодо *неподільності ідеології і влади.* Будь-які політичні дії поза певного ідеологічного спрямування приречені, а політична діяльність в цих умовах залишається безпредметним політичним фіглярством.

Політична ідеологія як невід'ємна системна характеристика політики являє щонайменше змістоутворюючий компонент політики оскільки складає собою теоретично вивірені знання про

цілі, шляхи та засоби формування політичних відносин, політичні наміри тих чи інших владних (чи опозиційних) політичних сил та засоби їх досягнення. Саме культурологічні корені єоріяхійї найбільш певно відтворюють свою гуманістичну сутність в розумінні духовно-світоглядних потенцій політичних студій.

Політична культура як ідеологічний концепт - це перш за все обґрунтованість, доказовість, інноваційність змістових суджень, спрямовуюча сутність тексту. Йдеться не просто про зрозумілість тексту, барвистість мови, скільки про рівень його ідейно-політичної спрямованості, змістовну аргументованість, переконливість.

Якщо виходити з того, що в основі всякої політики, її рушійною силою виступають інтереси, то *ідеологія* в цьому сенсі і є *по суті теоретично усвідомленим інтересом*. Саме в такій своїй якості інтерес стає зрозумілим та дієвим стимулом політичної діяльності, що живить політичну активність на шляху політико-трансформаційних процесів.

Природа ідеологічного настільки органічно вплетена в животворне тіло політики, що практично поза нею стає неможливим цілеспрямований зміст і скерованість політичного процесу. Завдяки численним працям К. Маркса, К. Мангейма та інших видатних вчених ідеологічний чинник отримав постійну прописку в політичній практиці, дістав всебічно обґрунтовану теоретичну самодостатність.

Феномен ідеології іманентно властивий політиці не лише тільки тим, що відтворює теоретично-пізнавальну базу політичної процесуальності, але й тим, що у відповідності з цим визначає політико - ідеологічні сутності, певну скерованість цільових настанов політичної діяльності. В такій якості ідеологія і отримує по суті свої владні повноваження, стаючи тим самим інструментом ідеологічного примусу.

Політика іманентно ідеологічна. Вона (ідеологія) здебільшого виступає в якості мотиваційного приводу політичної інтеракції, численних протистоянь, що допоки переважно характеризують змістовну сутність українського духовного життя. Ідея була і залишається рушійною силою політико-культурного поступу. Вчинок в цьому сенсі - це не причина. Він - слідство, дійсна причина –

це ідея, що оволоділа масами. Разом з тим, важливо відзначити, що всяка політична ідея може бути зреалізована лише в міру її адаптивності культурному середовищу. Лише при цій умові вона стає дієздатною зреалізувати закладений в ній потенціал дієвості.

Політична аксіологія як змістовна база ідеологічної складової політики зокрема в українських умовах відіграла вирішальну роль, оскільки певні соціально - політичні цінності, такі як демократія, свобода, незалежність склали головну змістовну сутність рушійних сил новітньої української революції.

Ціннісна складова - становий хребет української партійно - політичної ідеології. В цьому сенсі український Майдан був і залишається знаменною подією в боротьбі за нову, сучасну Україну.

Лише в ідеології влада отримує свій, цілком усвідомлений, зміст у вигляді певних соціально-політичних доктрин, цільових програм, морально-етичних настанов, що роблять саму політику зрозумілою та потрібною людям. Саме *ідеологічний фактор політики робить її передбачуваною, прогнозованою, і тим самим дієвою та ефективною*.

В свою чергу сама ідеологія шляхом владного посередництва інституалізується, отримуючи певний офіційний статус, формує широку мережу різноманітних спеціалізованих політико-ідеологічних установ та організацій, масових громадсько-політичних рухів, створюючи таким чином все те, що складає *ідеологічну сферу суспільного життя*.

Так на інституційному рівні факт діалектичної взаємодії ідеології і влади отримує своє конституційне визнання в творенні та функціонуванні політичної системи, яка саме і відтворює в цій єдності свої певні політико-культурні ознаки та властивості.

Ідеологію цілком виправдано відносять до числа так званих тонких духовних субстанцій політики, оскільки йдеться про досить складну і делікатну сферу духовного впливу на суспільні процеси, формування ідейно - чуттєвих пріоритетів духовного управління, що вимагає певного такту і поваги до людини, поваги до її індивідуальності. Саме цим напевне пояснюється розуміння ідеології не тільки як мистецтва ідейно - політичного впливу. За цих умов стає важливим не лише те, що сказати, але й цілком

слухним має бути і те як сказати, коли і кому. Йдеться про те, що на ефект сприйняття впливає не лише сам зміст, але й форма його подачі аж до тональності його подачі. Це особливо важливо ще й тому, що специфічною особливістю ідеологічного знання є те, що воно «спрацьовує», стає актом поведінки лише тоді, коли сприймається на рівні переконання, отримує силу віри. Саме звідси беруть початок настанови щодо сприйняття сучасних доволі поширених ідейних течій, таких як лібералізм, соціалізм, націоналізм, як своєрідних світських релігій. Лише за таких умов в цій сфері суспільних відносин стає важливим почуття міри і такту в подачі ідеологічного забарвлення повідомлення.

Демократична дійсність особливу увагу приділяє організації політичного спілкування людей з владою, наповнює цей діалог змістотворчим контактом, формує нові підходи до всієї системи політико - культурного творення мас. Ідеологічний плюралізм в цьому сенсі виступає по суті демократичною оболонкою відносно «мирного співіснування» широкої палітри ідеологічних поглядів щодо шляхів його модернізації. Саме про це пишуть західні політологи висуваючи різноманітні модернові концепції «кумулятивного» соціального ефекту етнонаціональних, історико - культурних, територіально - адміністративних та інших політично вагомих розколів в нашому суспільстві і формує політико - інформаційну базу для діалогу з питань єднання політичної нації, миру і злагоди в сфері суспільно - політичних відносин.

Демократичні перетворення сучасного українського суспільства в цьому сенсі досить плідно реалізуються саме через систему ідеологічної багатопартійності, оскільки саме партійний інститут дозволяє в тому числі і організаційно забезпечити ідеологічний дискурс в українському суспільстві. В принципі саме ідеологічний плюралізм і складає ту ідейно - політичну платформу на базі якої відбувається оптимізація процесів формування громадянського суспільства, за таких умов створюється реальна можливість для всіх соціальних суб'єктів політичного процесу саме на базі своїх ідейних переконань, зберігаючи їх шукати і знаходити консенсусно - компромісні рішення складних проблем партійно - державного будівництва.

Політична культура в сенсі цих системотворчих реалій виглядає не просто певною духовно-ідеологічною абстракцією, а цілком реальною політичною силою, що здібна чинити певну політичну поведінку акторів, формувати свідоме ставлення людині до особистої політичної участі. Саме ідеологічна складова політичної культури справляє як відомо свій благодатний вплив на мотиваційну сферу політичної свідомості, соціальну поведінку людей, сприяє їхній політичній, соціальній та національній єдності. Як продукт духовно-світоглядних потенцій політики, *політична культура багато в чому визначає якісні ознаки політичної активності особи, її громадської зрілості, здібності до самостійних принципових оцінок того, що діється навколо.* В решті решт політична культура оцінюється рівнем політичної освіченості та професійними здібностями еліти, помноженою на ступінь політичної обізнаності мас, оскільки лише у взаємодії еліти та трудового люду має творитися ефективна політика, реалізується значний потенціал її дієвості. Принагідно зазначимо, що українські реалії з цього приводу нажалю ще не слугують позитивними оцінками. Так художній керівник відомого львівського театру ім. Заньковецької відзначив: «Чтобы творить добро, надо иметь инструмент влияния - власть. Но слишком остро, неблагородно и нечестно борются за нее наши политики. *Не хватает культуры.* Нет в душе общей цели - Украины... Больше всего я сегодня боюсь невежд, которые рвутся к власти» [5, с.3].

Як бачимо з цього свідчення, низький рівень політичної культури в значній мірі гальмує український шлях до утвердження дійсно демократичних засад суспільного життя, хоча при сприятливих суспільних умовах саме цей чинник політико-культурного творення має слугувати пришвидшенню темпів зростання в тому числі і соціально-політичних перетворень.

В принципі саме культурно-ідеологічні засади політичного впровадження мають твердо стати на заваді того, що М. Бердяев в свій час досить влучно визначив як «гнітючий дух політики», утверджувати гуманістичні засади політичного проводу.

Характеризуючи сучасний стан української політичної культури, Лузан А. визначає її переважно як патерналістську, підданську та відверто хижацьку стосовно політичної еліти, яка по суті втра-

тила органічні зв'язки з простим людом. І хоча у відомих класиків типологізації політичних культур такий її тип не значиться та його виникнення на українських теренах автор пояснює особливостями українських посттоталітарних реалій. Головним чином це пов'язано з тим, що здебільшого первинним капіталом для цієї категорії громадян стала влада, що вже само по собі неприродно і являє по суті чисто пострадянський феномен.

Влада стала тим первинним капіталом, на якому зросли багатомільйонні статки сучасних українських нуворишів. Тому не дивно, що такий шлях до благополуччя не міг бути сприйнятим більшістю громадян. Та все ж в суспільній свідомості такий стан речей слугував становленню певного стереотипу мислення про те, що не особиста праця та сумління і навіть власність вбачається засобом збагачення та добробуту, а саме влада, наближеність до неї. На цій підставі автор цілком слушно констатує, що хижацький характер уподобань нашої еліти на жаль багато в чому поділяє широке коло громадян, які саме в своїй наближеності до влади вбачають чи не єдину можливість покращення матеріального становища, аж до зміну свого соціального статусу. Лише таким чином можна пояснити те, що хижацький тип політичної культури поділяють в цілому значні прошарки української людності. Зрозуміло, що такий стан суспільної свідомості немає нічого спільного з задекларованими демократичними прагненнями, оскільки він скеровує процес у дещо іншому напрямку суспільного розвитку. Світовий досвід подібних перетворень доводить що успішна політична модернізація можлива лише за умови формування активістської політичної культури українства і в першу чергу політичної еліти як провідного прошарку суспільства. [5, с. 2].

Про складний шлях формування української демократичної політичної культури, особливості національного менталітету в складних багатомірних процесах політико-культурного творення свідчать численні публікації в ЗМІ, публічні обговорення цієї проблематики в численних шоу-програмах українського телебачення тощо. Головне, що всі ці суспільні зусилля були не марні: процес, як кажуть пішов. І сьогодні все ж з'являються численні свідчення позитивних паростків суспільної свідомості українства. Обна-

дійливим з цього приводу видається досить такі оптимістичний погляд на цю справу відомого українського політичного соціолога Євгена Головахи, який зокрема свідчить: «В Україні іде активно процес становлення молодого демократії, ми повільно, але досить певно рухаємось до сучасної парламентської демократії, намагаючись обминати агресивні форми політичного протистояння. В країні набирає обертів демократичний потенціал, формується демократична політична культура» [6]. Автор аргументуючи свої висновки, вказує, що в Україні відбуваються дивні зразки досить високої політичної культури, зокрема в відношенні до соціального протесту. Якщо в більшості пострадянських країн протестні настрої набували форм кривавих конфліктів, близьких до громадянської війни, то в Україні такого роду політичної конфронтації не було, що саме в позитивному сенсі еоріяхи нашу політичну культуру.

В Україні віддають перевагу цивілізованим, легітимним формам протесту, засуджуючи любі намагання насилля. Така риса властива не тільки масовій політичній культурі, але й елітарній. Важливо, що за таких умов в країні нагромаджується значний цінний досвід мирного вирішення складних соціальних проблем, конфліктів, створюється ґрунт для подальшої демократизації перебудівних діянь. Свідченням певних соціально - політичних зрушень в настроях, та політичній поведінці наших співвітчизників, за твердженням соціолога, є й те, що нині, скажімо, близько 13 відсотків громадян України приймають участь в численних добровільних громадських об'єднаннях, 3-4 проценти - є членами партійних угруповань, що цілком згідставно з нинішніми європейськими стандартами. Всі ці дані свідчать про реальний стан політичної свідомості, практичної політичної активності української громади.

Звичайно, всі ці цифри і факти ще не означають повного благополуччя в політичному повітрі нашого суспільства. Українська політична дійсність демонструє, на жаль, і значні негативні прояви, що не сприяють становленню демократичних стандартів суспільного життя нації. Зокрема, звертають на себе увагу такі досить чутливі прояви в сучасній українській політичній культурі ізоляції-

онізму, намагання дистанціюватися відносно інших національних спільнот. В якості негативу українського політикуму відзначається також певна терпимість щодо політичної участі в політичному житті суспільства - радикалістських антидемократичних сил. Цікавим, з цього приводу, є дані одного з міжнародних проєктів, де вивчалось ставлення людей до заборони в країні партій, що мають на меті ліквідацію демократичних засад в країні. З цього приводу в країнах Євросоюзу позитивну відповідь дала більшість населення, в Росії за це висловились лише 18 %, в Україні - 38 відсотків.

«Україна - на думку Є. Головахи - ніяк не може позбутися історичної спадщини, пройти етап де федералізації та десовєтізації нашого суспільства».

Сутнісними є і зауваження щодо еоріяхій системної кризи українського політикуму. В якості причин такого становища автор висуває як мінімум дві причини. По-перше, неготовність української політичної культури до прискорення темпів євроінтеграції та, по-друге, складне геополітичне становище, оскільки на українських теренах зіткнулись геополітичні інтереси трьох світових стратегічних агентів - США, Росії та Євросоюзу [6].

Демократичні засади політико-владних відносин в сучасних українських умовах формують принципово нову систему стосунків людей з владою, наповнюють цей діалог якісно новим змістовним контактом. Йдеться зокрема про новий характер політико-ідеологічних відносин, що визначається нині як *система ідеологічного плюралізму*.

Інституціонально, як відомо, демократичні перетворення сучасного українського суспільства в цьому напрямку найбільш повно виявляють себе в формуванні системи ідеологічної багатопартійності, оскільки партійний інститут дозволяє сповна в тому числі організаційно забезпечить ідеологічний дискурс сучасної української спільноти.

Інакше кажучи, сучасне українське суспільство, політиковладні відносини якого вибудовуються нині на засадах ринкової економіки, в якості політико-культурного відповідника творить розгалужену систему вільного політико-ідеологічного вибору, що формуються на принципах ідеологічного плюралізму.

Ідеологічний плюралізм являє себе по суті демократичною платформою відносно «мирного співіснування» ідеологічного різноманіття поглядів на світ та його сучасні проблеми. Він досить органічно «монтується» в різноманітні західні концепти «кумулятивного» соціального ефекту етнонаціональних, історико-культурних, територіально-адміністративних та інших політично значимих розколів в нашому суспільстві та відкриває простір до конструктивного діалогу. *Ідеологічний плюралізм - це політична культура нового типу*, для якої властиве перш за все толерантне, поважливе ставлення до іншої думки, терпимість до ідеологічних пріоритетів різних соціальних груп, громадських рухів тощо. Адже саме в цьому полягає одна з найважливіших сутнісних підвалин політичного демократизму суспільних систем. Важливо також з цього приводу відзначити, що саме ідеологічний плюралізм виступає засадничою базою формування громадянського суспільства, оскільки на його підґрунті на ділі забезпечується право соціальних суб'єктів політичного процесу, зберігаючи свої політико-ідеологічні погляди і переконання, шукати та віднаходити консенсусно-компромісні рішення складних проблем політико-державницького устрою.

Тільки інститут ідеологічного плюралізму дозволяє в річищі демократизму вирішувати щонайскладніші питання функціонування політичної опозиції, яка, зрозуміло, сповідує дещо інші політико-ідеологічні цінності, має свої погляди стосовно форм і методів політичної боротьби тощо.

Ідеологічний плюралізм як символ духовних вольностей відкриває шлях до напрацювання «консолідуючої ідеології» на українських теренах [7, с. 675]. Звичайно, не слід примітивізувати ці проблеми, хоча б ще й тому, що по-перше, політичні ідеології, як відомо, творяться і живуть, як кажуть в умовах певного протистояння одна одній и по-друге, нині стало вже загально знаним, що «чистих» ідеологій практично не існує, оскільки всі вони перебувають в постійній взаємодії і відповідно взаємовпливах. Діалектика такого співіснування нерідко виглядає так, що ліва ідея не може бути реалізована без правих запозичень, подібно до

того правий ідеологічний посыл призводить до полівіння. Саме такі ідеологічні перехрестя нерідко в українських умовах ведуть ; до ідеології центрizmu.

В контексті нашої проблематики важливо відзначити, що подібне ідеологічне багатобарв'я працює по суті на формування демократичної політичної культури, спонукає творчі пошуки оптимізації шляхів та засобів громадсько-політичних перетворень.

Політична культура як не інституційна якісна характеристика політичної діяльності визначається здебільшого рівнем політичної освіченості та професіоналізму політичної еліти суспільства помноженої на ступінь політичної обізнаності мас, оскільки лише у взаємодії політичної еліти та мас отримується ефективність того чи іншого політичного впровадження. Цим і забезпечується певна результативність пере творчих зусиль.

При цьому, слід зважити і на те, що політична культура може бути як стимулюючим фактором суспільного розвитку, так і його тормозом. Таким чином, логіка політико-культурного творення може бути зрозумілою як певна відповідність політичного процесу в суспільстві культурним реаліям часу [3, с. 10-16].

Культура скеровує змістовні сутності ідеологічних впливів, їхню проблематику, в значній мірі впливає на форми та методи політичного впровадження.

На завершення аналізу процесів політико - культурного творення, слід особливо, зауважити на зростання ролі саме політико - культурних досліджень в системі сучасного політикознавства. Маємо свідчити, що на цьому тлі в політичній науці по суті сформувався певний культурологічний підхід до вивчення та аналізу політичної практики [9, с. 302]. Такий напрямок наукових досліджень дозволяє більш ретельно еоріяхій сутнісні характеристики культурної складової в процесах сучасного українського еоріяхій, ретельніше вивчати та аналізувати всю сукупність культуральних впливів на темпи та змістовні особливості політичних змін.

Особливість культурологічного підходу до аналізу політичних реалій полягає в тому, що в центрі політичного процесу постає людина, її світоглядні принципи та сумління, міра її комфортності в цьому досить специфічному середовищі.

Погляд на політику крізь призму культури відкриває нові горизонти політичного пізнання, відкриває нові можливості поглянути на політику як явище культури.

Політико - культурний підхід до вивчення справжньої дієспроможності політики є по суті тим герменевтичним ключем до поглиблення наших знань про політику та шляхи її подальшого удосконалення. Такий підхід відкриває нові горизонти підвищення ефективності політичного впливу як у сенсі її змістовних, так і еоріяхійін сутностей. Багатозначність та фундаментальність політико - культурних впливів на політичний процес, його числені різновиди *спричинили до формування по суті нової самостійної політологічної дисципліни - політичної культурології, або як її ще визначають - культурологія політики.*

Накопичений первинний емпіричний матеріал дає всі підстави для наукового визначення його предмету, особливостей дослідницького інструментарію тощо [10, с. 261].

Культурологія політики як порівняно молоде наукове відгалуження, що покликане до системного вивчення особливостей змістовних, інституціональних та поведінкових проявів виглядає досить перспективно не лише з огляду на значні наукові новації, але й щодо практики політичного процесу. Зокрема, як зазначають його автори, зазначений напрямок досліджень передбачає вивчення ціннісних уявлень громадян щодо політичного приводу, особливості політичної ментальності, її впливу на політичну практику, специфічні особливості культурної ідентифікації нації тощо. Безумовно такий підхід до політологічного аналізу обіцяє значні нові усвідомлення місця і ролі політико-культурних взаємовпливів на посилення дієвості політики як сфери сомоусвідомлення та самовираження особистості поза всякого примусу та насильства» (Кластер).

Безумовно, в науковому сенсі це збагатить арсенал засобів і зміст навчального курсу з цієї проблематики.

Теоретично доведено, що формування демократичної політичної культури суттєво пов'язано з розумінням особливостей взаємодії політики і культури, на перетині яких власне і «твориться» Цей важливий феномен політичної процесуальності.

Лібералізація суспільних відносин вимагає нової політики, політики високої політичної культури, політики зверненої до людей, до їх інтересів та цінностей. Інакше, як досить слушно зауважив відомий український політолог В. Карасьов, політика, в якій відсутній певний ціннісний зміст, національно-культурне забарвлення розповзається, перетворюється на пустопорожню балаканину [8].

Саме за таких умов в суспільстві утверджується думка, що за дієвістю політичного впливу, його авторитетністю оцінюється рівень політичної культури. Шлях до дійсної демократизації суспільних відносин полягає в площині удосконалення політико- культурного творення.

На жаль маємо визнати, що *українські реалії взаємодії відомої політики-ідеології-культури* виглядають поки що не кращим чином. Так, скажімо, партійно-ідеологічна система, що мала б працювати на консолідацію суспільних відносин нагадує суцільний хаос, який скоріше можливо охарактеризувати як війну всіх проти всіх.

Як свідчать соціологи, в Україні навіть порівняно з 90-ми роками *дещо спала політична активність* і хоча поряд з цим відзначається тенденція більш толерантного ставлення по відношенню до політичного радикалізму, в масі своїй переважають чорно-білі характеристики молоді української політичної культури [1].

Курс на подальшу демократизацію суспільно-політичного життя в країні актуалізує проблеми формування демократичної політичної культури як засіб, що справляє формуючий вплив на характер політичної активності особи та суспільства в цілому. *Саме політична культура має стати дієвим інструментом стабільності політичного курсу, сприяти утвердженню сталих поведінкових норм політичного спілкування.*

Література

1. Матеріали конференції. «Політична культура українців», і К., 1990.
2. Зиновьев А. Запад, М., Центрполиграф. - 2000. - С. 179.
3. Кисельов С. Інтенції політичної реальності в контексті сучасної культури. / Наукові записки НУ «КМА». Політологія. Т. 12. - К., «Педагогіка» - 1999 - с. 15.

4. Стригун Ф. Боюсь невежд, рвущихся к власти. /Газ. «2000» -21.01. -№3.
5. Лузан Ан. Власть и политическая наука: приговор по выбору. /Газ «2000» - 2010. - 33, 22.01. с. 2
6. Головаха Є. Ціна демократії / Є. Головаха // Газета «День». - 2008-26. 09. - № 173.
7. Рудич Ф. Политический класс современной Укорайны: тенденции и формирование./ Вісник ОНУ. - Т. ІЗ.вип. 5.Одеса. 2008 - с. 675-684.
8. Карасев В. Ю. Президенту хотят вернуть статус верховного политического игрока / В. Ю. Карасев // Газета «Киевский телеграф».-2010. - 12-18.03.-№ 10.
9. Баранівський В. Політична культура як основа центрризму та єдності України. /36. Сучасна українська політика. Політики та політологи про неї. К., 2007. Вип. 10. С. 302-310.
10. Соломій О. А. Культурологія політики як складова сучасної політології. / Наукові записки НУ «КМА» - 2002. Т. 20., Ч. 1, с. 261-264.